

UDK: 272-725-12-46-558.7

272-725-742-266

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: veljača, 2023.

Ilija MARKOVIĆ

Univerzitet u Sarajevu - Katolički bogoslovni fakultet

BiH - 71000 SARAJEVO

eliasmark86@gmail.com

EVANĐEOSKI SAVJETI U ŽIVOTU SVEĆENIKA

Sažetak

Evanđeoske savjete – siromaštva, čistoće i poslušnosti – najčešće se u svakodnevnom govoru povezuje s ustanovama posvećenog života, tj. sa stilom života Bogu posvećenih osoba – redovnika i redovnica. Isti pristup može se pronaći i u brojnim dokumentima crkvenoga učiteljstva, kao i kod brojnih drugih autora koji se bave ovom tematikom. Ovaj rad se, međutim, neće baviti svećenicima – redovnicima koji su za siromaštvo, poslušnost i čistoću vezani iz posebne perspektive na način da su se obvezali javnim zavjetima ili drugim svetim vezama. Naglasak će biti na svećenicima inkardiniranim u krajevnoj Crkvi koju čini biskupija ili ono što kanonsko pravo s njom poistovjećuje prema kann. 266, §1; 368-369. Treba primijetiti da postoji razlika između evanđeoskih savjeta (usp.: kan. 575) i evanđeoskih zavjeta (usp.: kan. 1191, §1). Svi zavjeti su ujedno i evanđeoski savjeti. Međutim, postoji više evanđeoskih savjeta nego li su spomenuta tri, a koje bismo mogli pronaći čitanjem Svetoga pisma. Zavjeti u praksi najčešće odgovaraju evanđeoskim savjetima, no savjeti se ipak ne ograničavaju samo na tri tradicionalna zavjeta. Proučavanje evanđeoskih savjeta i naglašavanje jednih u odnosu na druge, mijenjalo se kroz povijest Crkve. Oni, nadalje, posjeduju svoju kristološku, antropološku, asketsku i društvenu dimenziju i važnost. Pod pojmom evanđeoske čistoće crkveno učiteljstvo i važeći Zakonik kanonskog prava razumijevaju celibat i uzdržljivost. Evanđeosko siromaštvo predstavlja dragovoljno preuzetu obvezu iz ljubavi. To je poziv služenju bližnjima sa željom nasljedovati siromašnog Krista. Na koncu, evanđeoska poslušnost, kojoj je temelj i uzor Isus Krist, predstavlja dužnost svećenika koji je pozvan otkrivati i vršiti Božju volju te sojedočiti da ne postoji kontradikcija između poslušnosti i slobode. Važnost življenja evanđeoskih savjeta isticali su kako opći crkveni sabori i dokumenti učiteljstva o odgoju i izobrazbi svećenika, tako i krajevine sinode Crkve u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: *evanđeoski savjeti, zavjeti, čistoća, poslušnost, siromaštvo, svećenik, kanonsko pravo.*

Uvod

Nakon Drugog vatikanskog sabora, a osobito u posljednjih dvadesetak godina, napisano je mnogo stranica na teme svećeničke duhovnosti i teologije svećeništva kako od strane crkvenoga učiteljstva, tako i od drugih autora.¹ Međutim, o temi evanđeoskih savjetâ – siromaštva,

---

¹ Ovdje donosim popis nekih od dokumenata crkvenog učiteljstva kod kojih se, izravno ili neizravno, spominju evanđeoski savjeti u povezanosti s teologijom svećeništva, a čija su

čistoće i poslušnosti – u životu dijecezanskih svećenika malo je tekstova na hrvatskom jeziku.

djela korištena u pripravi ovoga rada: II. VATIKANSKI SABOR, dogm. konst. o Crkvi, *Lumen gentium* (=LG, 21. 11. 1964.); II. VATIKANSKI SABOR, dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života, *Perfectae caritatis* (=PC, 28. 10. 1965.); II. VATIKANSKI SABOR, dekret o službi i životu prezbitera, *Presbyterorum ordinis* (=PO, 7. 12. 1965.); II. VATIKANSKI SABOR, dekret o odgoju i izobrazbi svećenika, *Optatam totius* (=OT, 28. 10. 1965.); PIO XI., enc. *Ad catholici sacerdotii* (20. 12. 1935.), AAS 28 (1936.), 6-33; Papa PIO XII., apost. pobudnica *Menti Nostrae* (23. 9. 1950.), AAS 42 (1950.), 657-702; IVAN XXIII., enc. *Sacerdotii Nostri primordia* (1. 8. 1959.), AAS 51 (1959.), 545-579; Papa PAVAO VI., motuproprij *Ecclesiae Sanctae* (6. 8. 1966.), AAS 58 (1966.), 757-787; Papa PAVAO VI.: enc. o svećeničkom celibatu, *Sacerdotalis caelibatus* (24. 6. 1967.), AAS 59 (1967.), 657-697; apost. pobudnica *Evangelica testificatio* (=ET, 29. 6. 1971.), AAS 63 (1971.), 497-526; Papa IVAN PAVAO II.: apost. pobudnica redovnicima i redovnicama o njihovom posvećenju u svjetlu otkupiteljskog otajstva, *Redemptionis donum* (25. 3. 1984.); posinodalna apost. pobudnica o svećeničkoj formaciji *Pastores dabo vobis* (=PdV, 25. 3. 1992.), AAS 84 (1992.), 657-804; apost. pobudnica *Vita consecrata* (=VC, 25. 3. 1996.); Papa FRANJO, apost. pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu, *Evangelii gaudium* (24. 11. 2013.), (Zagreb: KS, ³2015.). O ovoj temi su pisali i brojni autori od kojih izdvajam sljedeće: Antony ANANDARAYAR, „Evangelical Counsels in the life of Consecrated Persons and Secular Clergy“, *Studies in church law* 10 (2014.), 181-198; Velimir BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora i dijecezanskih sinoda važne za vjerski život katolika na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine* (Zagreb: KS, 2020.); Antonio CALABRESE, *Gli istituti religiosi* (Roma: 1986.); Raniero CANTALAMESSA, *Verginità* (Milano: Ancora, ⁴1996.); Amedeo CENCINI, *Verginità e celibato oggi. Per una sessualità pasquale* (Bologna: EDB, 2005.); Ivica ČATIĆ, „Siromasi i siromaštvo u Svetom pismu: fenomen i (ne)mogućnost njegova idealiziranja“, *Bogoslovska smotra* 84, 3 (2014.), 505-535; Marcus FRANCIS, „Obedience in the 1983 Code of Canon Law“, *Canonist* 12, 1 (2021.), 67-83; Gianfranco GHIRLANDA, „L’esorazione apostolica Vita consecrata: aspetti teologici ed ecclesiologicali“, *Periodica* 85, 4 (1996.), 555-596; Giuseppe FOSSATI, *Poveri, casti e obbedienti. I consigli evangelici nella vita dei preti* (Bologna: EDB, 2015.). Valerija Nedjeljka KOVAČ, „Aktualnost evanđeoskih savjeta u svjetlu ‘izlaska’ kao poslanja Crkve i posvećenog života“, *Služba Božja* 55, 3-4 (2015.), 354-374; Allen B. MORAN, „The evangelical counsel of poverty: a response to globalization?“, *Angelicum* 89, 2 (2012.), 579-590; Luis NAVARRO, *Persone e soggetti nel diritto della Chiesa. Temi di diritto della persona* (Roma: PUSC, 2008.); Arnaldo PIGNA, *La vita spirituale. Contenuti, itinerario, pienezza* (Roma: 2004.); Pero PRANJIĆ, *Božji narod* (Sarajevo: 2012.); Ivica RAGUŽ, „O svećeničkom celibatu u krizama današnje Crkve“, *Diacovensia* 18, 2 (2010.), 313-328; Silvia RECCHI, „Il Consiglio evangelico dell’obbedienza (can. 601)“, *Quaderni di diritto ecclesiale* 24 (2010.), 450-455; Joyce RIDICK, *Zavjeti* (Zagreb, KS, 1988.); Basilio RUEDA, *Eccomi Signore. Conversazioni sull’obbedienza* (Roma: Centro Studi U.S.M.I. – Milano: Ancora, 1975.); Yugi SUGAWARA, „La povertà evangelica nel Codice: norma comune (c. 600) e applicazione individuale (c. 668)“, *Periodica* 89, 1 (2000.), 45-77; Yugi SUGAWARA, „La normativa sulla vita consacrata alla luce dell’aggiornamento postulato dal Vaticano II“, *Periodica* 102 (2013.), 549-566; Pero VIDOVIĆ, „Dostojanstvo siromaha: Siromasi u Bibliji“, *Obnooljeni život* 50 (1995.), 135-151; Adolfo ZAMBON, *Il consiglio evangelico della povertà nel ministero e nella vita del presbitero diocesano* (Roma: 2002.); Mato ZOVKIĆ, „Crkva i siromasi prema Novom zavjetu“, *Vrhbosnensia* 14, 2 (2002.), 217 – 235.

Ovaj rad se, međutim, neće baviti odnosom evandeoskih savjetâ i svećenika koji žive unutar ustanova posvećenog života, tj. redovnikâ. Oni su za siromaštvo, poslušnost i čistoću vezani iz posebne perspektive na način da su se obvezali javnim zavjetima (usp.: kan. 607, §2 - s obzirom na redovnike) ili drugim svetim vezama (usp.: kan. 207, §2; 712 – članovi svjetovnih ustanova; kan. 731, §2 – članovi družbi apostolskoga života; kan. 603, §2 – pustinjaci). Naglasak u ovom radu jest na svećeniku inkardiniranom u krajevnoj Crkvi koju čini biskupija ili s njom, u kanonskom pravu izjednačene: područna prelatura i opatija, apostolski vikarijat i apostolska prefektura (usp.: kann. 266, §1; 368-369).

1. Evandeoski savjeti i evandeoski zavjeti?

1.1. Značenje, narav i sorha

U svakodnevnom životu postoji određeno nerazumijevanje kad je u pitanju razlika između savjeta i zavjeta. To je vidljivo kako kod vjernika, ali isto tako i kod nekih dušobrižnika. Naime, često se savjeti poistovjećuju sa zavjetima, tj. pojam ‘savjet’ koristi se kao istoznačnica riječi ‘zavjet’. Drugi pokazatelj dovoljnog nepoznavanja teme evandeoskih savjetâ vezan je uz isključivo poistovjećivanje savjeta/zavjeta s ustanovama posvećenog načina života, odnosno s redovnicima i redovnicama. Ovaj pristup često se može iščitati i iz dokumenata crkvenog učiteljstva koji se spominju u bilješci na početku ovoga rada. Ne treba ipak zaboraviti da je spomenuti pristup djelomično i opravdan jer se doista evandeoski savjeti, prihvaćeni javnim zavjetima, na osobit način tiču osobâ posvećenog života. Ipak, življenje evandeoskih savjetâ, na svećeničkom staležu svojstven način, moralo bi biti prisutno i među dijecezanskim svećenicima. Upravo to je cilj ovoga rada.

Na početku će biti riječ-dvije o etimologiji riječi koja će pomoći u boljem razumijevanju razlike između savjeta i zavjeta. Naime, riječ „savjet“ (lat. *consilium*) predstavlja „preporuku što i kako treba raditi ili kako postupiti u određenom slučaju“.² Pod *evandeoskim savjetima* obično se misli na zavjete siromaštva, čistoće i poslušnosti. No, precizno govoreći, savjeti koji se pronalaze čitanjem evanđelja brojniji su od zavjetâ koja polažu članovi ustanova posvećenoga života. U kan. 575 Zakonika kanonskog prava nailazi se na svojevrsnu ‘definiciju’ evandeoskih savjetâ, a koja svoj izvor ima u nauci izloženoj u saborskim dokumentima LG 43 i PC 1. Tako se čita

² „Savjet“, u: Vladimir ANIĆ, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Ljiljana Jojić (ur.), (Zagreb: Novi Liber, 2009.), 1380.

da su „evanđeoski savjeti, utemeljeni na nauku i primjerima Krista učitelja, božanski [...] dar koji je crkva primila od Gospodina i koji s njegovom mišću uvijek čuva“.

S druge strane, riječ „zavjet“ dolazi od latinske riječi *votum*, a doslovno znači: „želja ili pak žudnja“. U *Velikom rječniku hrvatskog jezika* čita se da je zavjet, između više značenja, „svečano obećanje, svečana obveza na što; zakletva“.³ Isti pojam nalazi se i u Zakoniku kanonskog prava koji u IV. knjizi: *Posvetiteljska služba Crkve*, u Naslovu V., Poglavlje I. pravno uređuje pitanje zavjetâ u Crkvi (kann. 1191-1198). Tako u kan. 1191, §1 zakonodavac određuje: „Zavjet, to jest promišljeno i slobodno Bogu dano obećanje o mogućem i većem dobru, mora se ispuniti iz kreposti bogoštovlja.“ Osim toga, zakonodavac razlikuje nekoliko vrsta zavjeta: javne i privatne; svečane i jednostavne, osobne, stvarne i mješovite (usp.: kan. 1192).

Zavjeti u praksi najčešće odgovaraju evanđeoskim savjetima, no savjeti se ipak ne ograničavaju samo na tri tradicionalna zavjeta. Naime, poznato je da su još od XVI. st. pojedine ustanove posvećenoga života, i muških i ženskih grana, za svoje članove također određivale, osim zavjeta čistoće, siromaštva i poslušnosti, i tzv. četvrti zavjet već prema vlastitoj karizmi osnivanja i djelovanja. Tako, na primjer, oci isusovci imaju zavjet osobite poslušnosti rimskome prvosvećeniku, klarise dodaju zavjet klauzure, misionarke ljubavi koje je utemeljila sv. Terezija iz Kalkute dodaju zavjet posebnog služenja najsiromašnijima među siromasima i dr. Dakle, nisu svi evanđeoski savjeti prisutni u Svetome pismu formulirani i uređeni kao zavjeti, ali svi zavjeti, koje Crkva prihvaća, njeguje i čuva, jesu ujedno i evanđeoski savjeti.

Evanđeoski savjeti nisu isključivo povlastica ili pravo nekog pojedinca ili skupine, nego se daju svim krštenima kako bi svatko, živeći ih prema svojem pozivu i u svojem staležu, rastao u ljubavi prema Bogu i bližnjemu, odnosno napredovao u svetosti.⁴ Drugi vatikanski sabor promatrao je evanđeoske savjete iz eklezijalne perspektive ističući njihovu nezostavnu važnost za život Crkve i svih krštenih, što ni na koji način ne iscrpljuje bogatstvo i posebnost teme Bogu posvećenih osoba i njihove uloge u životu Crkve. Dakle, prema saborskom nauku živjeti evanđeoske savjete čistoće, siromaštva i poslušnosti, zadaća je svakoga krštenika, dok živjeti ih na načine vlastite posvećenom životu nije zahtjev koji proistječe iz sakramenta krštenja.⁵ Stoga, evanđeoske savjete ne treba gledati isključivo kao dar poziva, nego i kao zadatak poslanja koji posebno ističe papa Franjo govoreći

³ „Zavjet“, u: V. ANIĆ, *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, 1823.

⁴ Usp.: A. PIGNA, *La vita spirituale*, 110-111.

⁵ Usp.: L. NAVARRO, *Persone e soggetti*, 130-131.

o Crkvi koja izlazi, izlazećoj, tj. Crkvi koja ide ususret čovjeku i svijetu.⁶ Na osobit su način svećenici, zbog službe i poslanja koje primaju po sv. redu, pozvani živjeti evandeoske savjete poslušnosti, čistoće i siromaštva kao sastavni dio svojeg poziva. *Katekizam Katoličke Crkve* to formulira na način da su

„evandeoski savjeti [...] ponuđeni svakom Kristovu učeniku. Savršenstvo ljubavi na koje su svi vjernici pozvani, za one koji su slobodno prihvatili poziv na posvećeni život, nosi sa sobom obvezu da vrše čistoću u neženstvu poradi Kraljevstva, siromaštvo i poslušnost. Zavjetovanje tih savjeta, u stalnom od Crkve priznatom staležu, obilježuje Bogu ‘posvećeni život’“ (KKC, br. 916).⁷

Važnost življenja evandeoskog radikalizma, naročito za život svećenika, istaknuo je Ivan Pavao II. riječima:

„Za sve kršćane evandeoski radikalizam temeljni je i neopoziv zahtjev, koji proizlazi iz Kristova poziva da ga se slijedi i oponaša u snazi najprisnijega životnoga zajedništva s njim, uspostavljenog po Duhu. [...] Taj se isti zahtjev postavlja za svećenike [...] ako su poslićeni [suobličeni] Kristu Glavi i Pastiru, osposobljeni i zauzeti u službi zaređenih, oživljeni pastoralnom ljubavlju. [...] Povlašteni su izričaj tog radikalizma različiti ‘evandeoski savjeti’ koje je Isus iznio u Govoru na gori (usp. Mt 5 - 7), a među njima savjete poslušnosti, čistoće i siromaštva [...]: svećenik je pozvan živjeti ih prema onim načinima [...] i izvornomu značenju izriču posebni prezbiterijski identitet ili iz njega proizlaze“ (PdV 27).

U kršćanskoj duhovnosti evandeoski savjeti su se uvijek smatrali posebno učinkovitim sredstvima za uspostavljanje reda u čovjekove duhovne i egzistencijalne dinamizme deformirane grijehom oholosti i požude. Oni, osim toga, posjeduju i veliku mističnu vrijednost jer predstavljaju „prihvatanje Kristovog otajstva“ (VC 16) i pozivaju na suobličavanje „s čistim, siromašnim i poslušnim Kristom“ (VC 19). Ostvarenje evandeoskih savjetâ, koji su utemeljeni na riječima i primjeru Gospodina i apostolâ, događa se na poticaj Duha Svetoga, a u njihovu vršenju pokazuje se svetost Crkve (usp.: LG 39).

Iako je teoretski moguće promišljati o svakom pojedinom evandeoskom savjetu zbog njegove teološke, duhovne i ekleziološke vrijednosti za Crkvu, u praktičnom se življenju, međutim, ne mogu odvajati jedan od drugoga. Najbolje ih je zato promatrati zajednički, kao jedan savjet iz tri različite perspektive. U tom smislu rast i zrenje svećenika u jednom od

⁶ Usp.: V. N. KOVAČ, „Aktualnost evandeoskih savjeta“, 354-356.

⁷ Usp.: LG 42-43; PC 1. U ovom radu su korišteni saborski tekstovi u izdanju Kršćanske sadašnjosti (Zagreb: 2008.).

savjetâ, istovremeno čini druge savjete plodnijima. No, isto tako i nedostatak vjernosti u jednom od njih, ugrožava čvrstoću i autentičnost ostalih.⁸

Zadaća je mjerodavne crkvene vlasti, prema kan. 576 Zakonika kanonskog prava:

- 1) autentično tumačiti značenje i smisao evanđeoskih savjeta;
- 2) odgovarajućim zakonima urediti njihovu provedbu, tj. življenje;
- 3) kanonski odobravati stabilne oblike njihova življenja;
- 4) brinuti da ustanove posvećenog života rastu i razvijaju se u skladu s duhom svojih utemeljitelja i zdravom tradicijom Crkve.⁹

Zanimljivo je, na kraju, promotriti promjene u redosljedu evanđeoskih savjetâ koje nisu slučajne, nego su bile odraz kako teoloških promišljanja tako i konkretnih povijesnih okolnosti u kojima je Crkva živjela i djelovala. Naime, Kodeks kanonskog prava iz 1917. na prvo je mjesto stavljao poslušnost, a zatim čistoću i siromaštvo (usp.: kan. 487 CIC/17).¹⁰ Taj redosljed evanđeoskih savjetâ ostao je nepromijenjen sve do Drugog vatikanskog sabora. Nakon LG 43 i PC 12-14, gotovi svi službeni dokumenti Crkve latinskoga obreda o temi posvećenog života slijedili su sljedeći redosljed savjetâ: čistoća – siromaštvo – poslušnost. Stoga i Zakonik, kao ‘posljednji’ saborski dokument slijedi ovaj raspored (usp.: kann. 599-601). S obzirom na svećenike, interesantno je opaziti da PO pod naslovom „Osobiti duhovni zahtjevi u životu prezbitera“ (usp.: PO 15-17) donosi raspored koji je imao Kodeks iz 1917., a koji pronalazimo i u Zakoniku kanona Istočnih Crkava iz 1990.: poslušnost – celibat – siromaštvo.¹¹

⁸ Usp.: Giuseppe FOSSATI, *Poveri, casti e obbedienti*. U radu je korištena digitalna verzija (EPUB) knjige iz 2014., a koja donosi brojeve stranica.

⁹ Usp.: Luigi CHIAPPETTA (ur.), *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, sv. I. (Bologna: EDB, 2011.), 702; 724; Pio VITO PINTO (ur.), *Commento al Codice di Diritto Canonico* (Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2001.), 346-349; Silvia RECCHI, „Commento ai cann. 573-709“, u: REDAZIONE DI QUADERNI DI DIRITTO ECCLESIALE (ur.), *Codice di diritto canonico commentato* (2017.), 530-532.

¹⁰ Kan. 487 CIC/17: „Redovnički stalež ili način trajnoga zajedničkog življenja, po komu vjernici na sebe uzimaju obavezu, da će povrh zajedničkih zapovijedi, obdržavati i evanđeoske savjete po zavjetima poslušnosti, čistoće i siromaštva, svi su dužni poštivati.“

¹¹ Kan. 410 CCEO: „Redovnički stalež je stalan zajednički oblik življenja u nekoj od Crkve odobrenoj ustanovi kojim se vjernici [...] novim i posebnim naslovom posvećuju preko javnih zavjeta poslušnosti, čistoće i siromaštva koje treba pod zakonitim poglavarom obdržavati po odredbi statuta, odriču se svijeta i posve se predaju stjecanju savršenstva ljubavi u služenju Božjemu kraljevstvu za izgradnju Crkve i spasenje svijeta kao znakovi koji naviještaju nebesku slavu.“ Usp.: Y. SUGAWARA, „La normativa sulla vita consacrata, 552.“

1.2. Multidimenzionalnost evandeoskih savjeta

1.2.1. Kristološka dimenzija

Budući da su pozvani na bezuvjetno suobličenje Kristu, svećenici se obvezuju živjeti siromaštvo, čistoću i poslušnost na način radikalnog sebedarja Bogu i potpunog sebedarja Crkvi, što je „središte i korijen čitavoga života prezbitera“ (PdV 48). Dar evandeoskih savjetâ sastoji se u posebnom suobličavanju Kristu čistom, siromašnom i poslušnom, te u upoznavanju s Učiteljevim načinom života i djelovanja jer su „život i svećenička služba produljenje [...] života i djelovanja samoga Krista. To je naš identitet, naše istinsko dostojanstvo, vrelo naše radosti, sigurnost našega života“ (PdV 18).

1.2.2. Antropološka dimenzija

Evandeoski savjeti dopiru do osobe svećenika u njezinoj cjelovitosti, tj. na razini triju bitnih sastavnica njegova postojanja, a to su afektivnost, posjedovanje i vlast. Moglo bi se reći da oni predstavljaju jedan projekt slobode na način da se s pomoću njih svećenik nastoji osloboditi zaprekâ koje bi mogle spriječiti njegovo potpuno predanje sebe Bogu i braći: *‘slobodan od’*, kako bi bio *‘slobodan da’* ljubi Boga i bližnjega (usp.: PdV 13). Dakle, savjeti ne ograničavaju čovjeka - svećenika, nego ga žele osloboditi.

1.2.3. Asketska dimenzija

Putujući prema Jeruzalemu, Isus je propovijedao da čovjek može u životu birati između dva puta: između života i propasti. Stoga je i pozivao učenike: „Uđite na uska vrata! Jer široka su vrata i prostran put koji vodi u propast i mnogo ih je koji njime idu“ (Mt 7,13). U Lukinoj verziji teksta, Isusov poziv je još ozbiljniji: „Borite se da uđete na uska vrata jer mnogi će, velim vam, tražiti da uđu, ali neće moći“ (Lk 13,24). Iz ovog Isusova poziva možemo zaključiti da je put vjernosti evandeoskim savjetima dug, naporan i obogaćujući. Zato svećenici trebaju imati na umu da je nasljedovanje i hod s Kristom poslušnim, siromašnim i čistim, sve samo ne lagana šetnja te da se taj *‘zajedno kročiti (hoditi) s Kristom’* često protivi današnjem svjetovnom načinu promišljanja i djelovanja.

1.2.4. Društvena dimenzija

Siromašan, čist i poslušan život svećenika ima također svoj društveni utjecaj i predstavlja izazov za čovjeka našeg vremena jer svjedoči o vrijednostima koje društvo ne uzima dovoljno u obzir, a to su ideali i vječnost. Ipak, brojne su i devijacije u promišljanju o društvenoj percepciji svećenika kojeg se nerijetko promatra kao pukog službenika Crkve, kao menadžera ili čak zaposlenika. Međutim, današnjem društvu potrebna je autentična 'kontradiktornost' svećeničkog života po primjeru Isusovih riječi:

„Kad biste bili od svijeta, svijet bi svoje ljubio; no budući da niste od svijeta, nego sam vas ja izabrao iz svijeta, zbog toga vas svijet mrzi“ (Iv 15,19) i „[Oče] ja sam im predao tvoju riječ, a svijet ih zamrzi jer nisu od svijeta kao što ni ja nisam od svijeta“ (Iv 17,14).

2. Evanđeoski savjet čistoće

Kristovo djevičanstvo je nepobitna povijesna i naročito važna teološka činjenica. Iz Evanđelja sjaj Kristova djevičanstva prikazuje se bez sumnji: rođen je od Djevice; živio je u obitelji u kojoj je djevičanstvo ostalo netaknuto, i kao takvo postalo znak bezuvjetnog predanja, i sam je živio beženstvo. Krist je odabrao celibat kao nutarnju nužnost potpune ljubavi prema Ocu i potpunog sebedarja bližnjima.

Zapravo, cjelokupno Kristovo ljudsko iskustvo je iskustvo poslušne ljubavi prema Ocu: „Zašto ste me tražili? Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca mojega?“ (Lk 2,49) i „Onaj koji me posla sa mnom je i ne ostavi me sama jer ja uvijek činim što je njemu milo“ (Iv 8,29).

Što bi to bila 'svećenička čistoća'? Pod tim pojmom crkveno učiteljstvo i važeći Zakonik kanonskog prava podrazumijevaju celibat i uzdržljivost. Naime, riječ je o dvije dimenzije koje su tako usko povezane da jedna ne može postojati bez druge i obratno. Čistoća nije samo vjernost djevičanskom izboru nego i vlastitoj spolnosti.¹²

Poznato je već da je pokrajinski sabor u Elviri (305/6.), u današnjoj Španjolskoj, bio odredio da se oženjeni muževi nakon ređenja suzdržavaju od bračnog života.¹³ Slično je 314. godine odredio i sabor u Arlesu u

¹² Usp.: A. CENCINI, *Verginità e celibato oggi*, 99; KKC, br. 2348-2349.

¹³ Usp.: V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 169-173. Prof. Blažević donosi prijevod ove saborske odredbe: „Postoji potpuna suglasnost da se naredi biskupima, svećenicima ili đakonima ili svojim klericima postavljenim na službu, neka se suzdržavaju od svojih supruga i ne rađaju djecu; tko god [to] bude činio, bit će isključen iz kleričke časti.“

Francuskoj: „Osim toga, što je dostojno, čedno i čestito, savjetujemo braći da svećenici i leviti spolno ne opće sa svojim suprugama jer su zauzeti svakodnevnim služenjem. Tko bude činio suprotno ovoj konstituciji, neka se ukloni s kleričke časti.“¹⁴ Odredbe opće Crkve o pitanju ženidbe klera donesena su tek 1139. na II. lateranskom saboru (kan. 6)¹⁵ i 1563. na Tridentском saboru (kan. 9).¹⁶ Odredbe ova dva opća crkvena sabora nisu se bitno mijenjale kroz sljedeća stoljeća te su kao takve ušle u kann. 132-133 Kodeksa kanonskog prava iz 1917.

Neka budu ovdje kratko spomenute i odredbe pojedinih biskupijskih sinoda Crkve u Hrvata s obzirom na celibat i čistoću klera. Najstarija odredba nalazi se na Splitskom saboru (925.) koji je u kan. 15 određivao: „Ako svećenik živi nesuzdržljivo sa ženom koju je imao prije ređenja, neka se, radi suzdržljivosti, odijeli od zajedničke ložnice. Oženi li se pak drugom, neka bude izopćen.“¹⁷ Šibenska sinoda iz 1564. je glede ćudorednog života klerika zapovjedila: „Neka se kler ne usudi držati u kući sumnjivu ženu.“¹⁸ Neka na koncu bude navedena i Banjolučka sinoda iz 1924. koja je o ovim temama odredila: „Neka [svećenici] ne uzimaju za posluđu ženske [osobe] koje nisu navršile četrdeset godina, i neka ih preporučuje pobožnost, razumnost i ćudorednost.“¹⁹

Drugi vatikanski sabor se u više dokumenata doticao teme evandeoskog savjeta čistoće koji najčešće povezuje s redovnicima i redovnicama:

¹⁴ V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 170.

¹⁵ V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 170: „*Određujemo također da oni koji u redu subđakonata i u višima dovedu žene, ili imaju prilježnice, budu lišeni službe i crkvene nadarbine. Budući da oni trebaju biti i zvati se hram Božji, posuda Gospodinova, svetište Duha Svetoga, nedostojno je da služe ložnicama i nečistoćama.*“

¹⁶ TRIDENTSKI SABOR, *Sess. 24, Canones de sacramento matrimonii*, can. 9, u: Heinrich DENZINGER - Peter HÜNERMANN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i ćudoređu* (Đakovo: 2002.), br. 1809: „*Tko kaže da klerici uvedeni u svete redove, ili redovnici koji su svečano zavjetovali čistoću, mogu sklopiti ženidbu, ili da je sklopljena valjana bez obzira na crkveni zakon ili zavjet [...] ili da svi mogu sklopiti ženidbu koji osjećaju da nemaju dar čistoće (makar su je zavjetovali): neka bude kažnjen anatemom.*“

¹⁷ V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 173.

¹⁸ V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 176.

¹⁹ V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 184.

LG 42,²⁰ PC 12,²¹ i PO 16.²² Na tragu saborskog nauka, važeći Zakonik određuje: „Evandeoski savjet čistoće, prihvaćen radi kraljevstva nebeskoga, što je znak budućega svijeta i izvor obilnije plodnosti u nepodijeljenu srcu, obvezuje na potpunu uzdržljivost u celibatu“ (kan. 599). Ipak, opredjeljenje za život u celibatu, preuzeto „slobodnom odlukom i ljubavlju“ (PdV 29), ne može se „smatrati pukim zakonskim propisom, niti kao posve vanjski uvjet da bi se nekoga pripustilo ređenju, već kao vrednota koja je povezana sa svetim ređenjem, koja suobličuje Isusu Kristu Dobrom Pastiru“ (PdV 50). Potrebno je, stoga, da se crkvena odredba o celibatu shvati u njezinoj ispravnoj ‘teološkoj motivaciji’ (usp.: PdV 29), tj. kao izbor „u potpunoj i radosnoj raspoloživosti srca za svećeničko služenje“ (PdV 50).

Osim toga i Dikasterij za kler je na više mjesta u Temeljnim odredbama o odgoju i izobrazbi, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (2016.), naglasio važnost odgoja (budućih) svećenikâ u evandeoskom sa-vjetu čistoće koji

„razvija zrelost osobe, osposobljavajući ju za življenje stvarnosti vlastitoga tijela i vlastite osjećajnosti u logici dara. Ta krjepost ‘daje dostojanstvo svim ljudskim odnosima i [...] vodi k iskustvu i očitovanju [...] iskrene, ljudske, bratske, osobne ljubavi, te ljubavi sposobne za žrtvu prema svima i prema svakome, po Kristovu primjeru’ (PdV 50). [...] Ukorijenjeni u Kristu Zaručniku i potpuno posvećeni služenju Božjemu narodu u celibatu prezbiteri ‘uza nj [Krista] lakše prianjaju nepodijeljena srca [...] slobodnije [se]

²⁰ „Svetost Crkve isto se tako [...] njeguje mnogovrsnim savjetima koje je Gospodin u evanđeljima predložio učenicima na obdržavanje. Među njima se posebno ističe dragocjeni dar božanske milosti koji Otac nekima daje (usp. Mt 19,11; 1 Kor 7,7) da se i u djevičanstvu ili celibatu nepodijeljena srca (usp. 1 Kor 7, 32-34) lakše posvete samomu Bogu. Crkva je tu savršenu uzdržljivost radi Kraljevstva nebeskoga uvijek držala u osobitoj časti kao znak i poticaj ljubavi te kao osobito vrelo duhovne plodnosti u svijetu.“

²¹ „Treba cijeniti kao **izniman dar milosti čistoću** ‘radi Kraljevstva nebeskoga’ (Mt 19, 12), koju zavjetuju redovnici. Ona [...] oslobađa čovjekovo srce [...] da se rasplamsa većom ljubavlju prema Bogu i prema svim ljudima. Zato je ona **osobit znak nebeskih dobara i najprikladnije sredstvo po kojem se redovnici gorljivo posvećuju božanskoj službi i djelima apostolata.**“

²² „Crkva je uvijek uvelike cijenila – i to na poseban način u svećeničkom životu – savršenu i trajnu suzdržljivost radi kraljevstva nebeskog, koju je Krist Gospodin preporučio [...]. **Suzdržljivost je [...] ujedno znak i poticaj pastoralne ljubavi te osobit izvor duhovne plodnosti u svijetu. Svećeništvo je, doduše, po svojoj naravi ne zahtijeva,** kao što je vidljivo iz prakse rane Crkve i tradicije istočnih Crkava [...]. **Celibat uistinu mnogostruko pristaje svećeništvo.** [...] A po djevičanstvu, odnosno po obdržavanju beženstva [...] **prezbiteri se Kristu posvećuju na nov i izvanredan način,** uza nj lakše prianjaju nepodijeljena srca, a u njemu se i po njemu slobodnije predaju služenju Bogu i ljudima [...].“

predaju služenju Bogu i ljudima [...] te tako postaju sposobniji da u većoj mjeri prime očinstvo u Kristu' (PO 16). Zato oni koji se pripremaju za svećeništvo trebaju prepoznati i prihvatiti celibat kao posebni Božji dar. [...] Onaj koji stupa u taj životni stalež, mora biti svjestan da ne prima na sebe neko breme, nego nadasve oslobađajuću milost.“²³

Celibat, u mjeri u kojoj na poseban način oslobađa ljudsko srce, ističe primat ljubavi prema Bogu i uvodi svećenika u neposredniji odnos ljubavi s Bogom.²⁴ Taj je koncept izrazio još apostol Pavao pišući kršćanima u Korintu da se „neoženjen brine za Gospodnje, kako da ugodu Gospodinu“ (1 Kor 7,32). Stoga, biti pozvan slijediti Krista – djevca, nije plod svećenikova vlastitog izbora ili prava, nego je riječ o posebnoj milosti (usp.: PdV 50).

Ivan Pavao II. u apost. pobudnici *Pastores dabo vobis* potvrđuje da „u djevičanstvu i celibatu čistoća čuva svoje izvorno značenje, tj. življenu ljudsku spolnost kao istinsko očitovanje i dragocjeno služenje ljubavi zajedništva i uzajamnog darivanja“ (br. 29). Živjeti savršenu uzdržljivost u celibatu, ne znači, stoga, neutralizirati ili potisnuti spolnost koja je Božji dar, nego znači usmjeriti svu snagu ljubavi, duhovne i osjećajne, na službu ljubavi prema Bogu i prema braći i sestrama. Celibat, dakle, ne samo da svećenika 'onesposobljuje' za ženidbu (usp.: kan. 1041, 3°) već ga također obvezuje na poseban oblik ponašanja koji zahvaća cjelokupnu osobu u njezinim fizičkim, psihičkim i duhovnim komponentama.

Upravo u tom kontekstu celibat podrazumijeva obdržavanje 6. i 9. zapovijedi Dekaloga, kako se to neizravno može iščitati iz kan. 277, §1 Zakonika kanonskog prava:

„Klerici su obvezni čuvati potpuni i trajnu uzdržljivost radi kraljevstva nebeskoga, i zato su obvezni na celibat, koji je osobit Božji dar da bi posvećeni službenici mogli nepodijeljena srca lakše prianjati uz Krista i slobodnije se posvetiti služenju Bogu i ljudima.“

Obveza celibata, međutim, ne čini da svećenik uđe u neko 'anđeosko' stanje lišen svake tjelesne dimenzije, nego mu i dalje ostaju njegovo tijelo, njegovo srce, njegovi osjećaji.²⁵ Upravo stoga u življenju čistoće ne manjka kušnji, i to: kušnji na razini duha kada je još teško razumjeti vrijednost čistoće; kušnji na razini emocija kada potreba za

²³ KONGREGACIJA ZA KLER, Dar svećeničkog zvanja. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, br. 110. Korišten je prijevod na hrvatski jezik u izdanju Kršćanske sadašnjosti (Zagreb: 2017.).

²⁴ Usp.: R. CANTALAMESSA, *Verginità*, 24.

²⁵ Usp.: J. AUBRY, *La verginità è amore*, 93.

ljubavljju prema ženi postaje jaka; na razini tijela kada zahtjevi osjetila postanu nadmoćni. Odluka živjeti čistoću ne šteti svećenika kušnji. Štoviše, ta ih odluka često umnaža. Još su teolozi prvih stoljeća uvidjeli da je oholost temeljni problem za svećenički celibat i djevičanstvo budući da ona uništava njihov pravi, ispravni smisao i njihovu vjerodostojnost. U tom duhu zapisa sv. Augustin: „Svetost se čistoće gubi, bilo povredom čistoće bilo ohološću. Mogu reći da su oni koji žive u braku, ako sačuvaju poniznost, bolji od onoga koji živi u čistoći, a ohol je.“²⁶

Da bi svećenik živio i ispunio smisao evanđeoskog savjeta čistoće i obveze celibata, kao znaka odreknuća od svijeta i pripadnosti Bogu, nužno je da živi i prihvaća također i evanđeoske savjete siromaštva i poslušnosti. O tome Ivan Zlatousti lijepo zapisa:

„Da postanemo djevice, nije dovoljno da se ne vjenčamo. Potrebna je čistoća duše, a pod čistoćom podrazumijevam ne samo udaljenost od zlih i sramotnih požuda [...], nego odsutnost misli koje se odnose na materijalne stvari. Ako li to nedostaje, čemu onda koristi fizička čistoća?“²⁷

Prema mišljenju prof. Raguža, evanđeoski savjet siromaštva puno je važniji za vjerodostojnost celibata u Crkvi i svijetu te upravo o (ne) vidljivosti siromaštva svećenika ovisi i smisao celibata. Ipak, jedino iz poslušnosti prema Bogu, daru poziva, ali i Crkvi, moguće je vjerodostojno živjeti celibat.²⁸ Celibat je kao dar skupocjen. Zato i život u suzdržljivosti i celibatu košta. No, ono što se voli, za to se i žrtvuje. U tom smislu Ridick donosi šest sredstava koja mogu pomoći u rastu u evanđeoskoj čistoći:

- disciplina – jačanje volje, samozataja, integriranje i pravilno shvaćanje spolnosti kao dara, a ne kao tereta;
- molitva i razmatranje – „Kristov će svećenik po meditaciji i molitvi stjecati novu snagu i novu radost svakodnevnim produbljanjem motiva svojega predanja i svojega uvjerenja da je izabrao ono bolje. On će skromnošću i ustrajnošću isprositi milost vjernosti, koja nije nikada uskraćena onima koji je traže iskrena srca.“²⁹
- samoća – u samoći, iskustvu vlastite pustinje, upoznajemo sami sebe, otkrivamo svoje rane, strahove i nesigurnosti, ali i radosti, želje, zadovoljstvo. Ne treba zaboraviti da Bog progovara kad mi zašutimo.
- bratsko zajedništvo – koliko god je važno imati trenutke

²⁶ Aurelije AUGUSTIN, *Sermo* 354, 4.4.

²⁷ Ivan ZLATOUSTI, *La verginità* (Roma: Città nuova editrice, 1990.), 266. Prijevod preuzet od: I. RAGUŽ, „O svećeničkom celibatu“, 323.

²⁸ Usp.: I. RAGUŽ, „O svećeničkom celibatu“, 323.

²⁹ Papa PAVAO VI., enc. o svećeničkom celibatu, *Sacerdotalis caelibatus*, br. 74.

osobne sabranosti, samoće i mira, još je važnije ne biti usamljen. Stoga je svećeničko zajedništvo jako važno jer nam ono omogućava osjećati se prihvaćenim, biti dio jednog prezbiterija, naći oslonac, pomoć, ali i podijeliti brigu i radost. Još na prvim stranicama Svetoga pisma pisac zapisa Božje riječi: „Nije dobro da čovjek bude sam“ (Post 2,18).

- ispit savjesti;
- služenje – potvrđuje veličinu naše ljubavi prema Bogu, prema braći i sestrama u vjeri, prema svakom čovjeku.³⁰

3. Evandeoski savjet siromaštva

Na spomen siromaštva većina odmah ima asocijaciju na nedostatak osnovnih vremenitih dobara koja su čovjeku nužna za doličnu egzistenciju. Naravno, siromaštvo tako shvaćeno jest veliko zlo protiv kojeg se mora boriti. Na obvezu dijeljenja s onima koji su u potrebi suvišno je i trošiti retke. Paradoks modernog društva leži u činjenici da dok raste broj siromaha i onih koji jedva preživljavaju, istovremeno se smanjuje čovjekova empatija za tu skupinu ljudi. Kao da društvo zatvara oči pred onima koji vape za pomoć. U tom smislu ističe i prof. Čatić: „Dok se u profanoj misli kroz povijest redovito nastoji ignorirati ili barem marginalizirati fenomen siromaštva, probleme siromaha i njihovu besperspektivnost, u Svetom pismu ono zauzima posebno mjesto [...]“³¹ Siromaštvo nije vrijednost samo po sebi. Dapače, ono u Bibliji ima negativnu konotaciju, ali je nužan uvjet za nasljedovanje Krista kako bismo, poput njega, bili potpuno posvećeni onim što je Očevo (usp.: Lk 2,49) i sposobni život svoj dati za spas braće (usp.: Mk 10,45).

Posebnu vrstu negativnog poimanja siromaštva može se promatrati iz perspektive moralnog čovjekova siromaštva, koji zbog ograničenosti prostora nećemo analizirati.

Osim ‘negativnog’ poimanja siromaštva, koje se promatralo kao posljedica čovjekove nevjere i grijeha, postoje još dvije vrste ‘pozitivnog’ siromaštva. Siromasima je Bog posebno blizu i brojni su svetopisamski

³⁰ Usp.: J. RIDICK, *Zavjeti*, 76-81.

³¹ I. ČATIĆ, „Siromasi i siromaštvo“, 506. Autor u članku analizira i donosi primjere kako za starozavjetno poimanje siromaštva, tako i za novozavjetno. Zbog ograničenosti prostora u ovom radu, nećemo ulaziti u dublju analizu biblijskih mjesta koja govore o temi siromaštva. Usp.: Darko TEPERT, „Siromasi i siromaštvo u Starom zavjetu“, <https://www.svjetlorijeci.ba/novosti/siromasi-i-siroma%C5%A1tvo-u-starom-zavjetu> (pristupljeno 1. 11. 2022.); P. VIDOVIĆ, „Dostojanstvo siromaha“ 135-151; M. ZOVKIĆ, „Crkva i siromasi“, 217-235.

tekstovi koji to potkrepljuju, a o čemu pišu i autori spomenuti u bilješci br. 31. Prva vrsta je tzv. 'duhovno siromaštvo' koje predstavlja stav čovjekove otvorenosti prema Bogu od kojega nam dolazi svako dobro. Samo tako promatrano evanđeosko siromaštvo omogućava u potpunosti razumjeti Isusov Govor na gori: „Blago siromasima duhom: njihovo je kraljevstvo nebesko“ (Mt 5,3). Siromasi duhom jesu oni koji vrednuju materijalna dobra, koriste ih, ali se ne navezuju na njih zbog većeg bogatstva kraljevstva Božjeg (usp.: Am 2,6; 5,7; Jr 5,28; Iz 10,2 i dr.).

Posljednja vrsta siromaštva jest ona koja se tiče teme ovoga rada, a to je siromaštvo kao dragovoljno preuzeta obveza iz ljubavi; kao poziv služenju bližnjima sa željom nasljedovati siromašnog Krista. Evanđeosko se siromaštvo, međutim, ne tiče isključivo materijalnih dobara, već uključuje cjelokupnu osobu svećenika: njegovu duhovnu, moralnu i pastoralnu dimenziju. Stoga, onaj koji bi bio primoran živjeti siromaštvo zato što nema vremenitih dobara, a u duhu se ipak nije od njih odvojio, ne živi potpuno evanđeoski savjet siromaštva.³²

Isus se svijetu predstavio kao siromah. Utjelovljenje, kao glavni princip katolicizma (kard. Newman), događaj je koji Isusa smješta u stanje siromaštva jer je premda bogat, postao siromašan (usp.: 2 Kor 8,9). To siromaštvo vidljivo je kod sv. Obitelji još od trenutka Isusova rođenja, kako čitamo kod sv. Luke: „I dok su bili ondje [u Betlehemu], navršilo joj [Mariji] se vrijeme da rodi. I porodi sina svoga, prvorođenca, povi ga i položi u jaslje jer za njih ne bijaše mjesta u svratištu“ (Lk 2,7).

Najdublji doživljaj Isusove predanosti i poslušnosti Ocu, njegova siromaštva, ima svoj vrhunac u njegovoj smrti u kojoj „ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu“ (Fil 2,8). Na križu Isus živi sinovstvo u punoj mjeri; na križu doseže vrhunac svojeg prepuštanja Očevoj volji i ljubavi: „Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj“ (Lk 23,46). Upravo to predstavlja najradikalniji izraz siromaštva; to je siromaštvo Sina koje se potpuno predaje Ocu. Isus nije siromašan samo u odnosu na Oca nego i u odnosu na braću i to je pokazao „preuzevši ulogu sluge“ (Fil 2,7) i živeći kao sluga: „A ja sam posred vas kao onaj koji poslužuje“ (Lk 22,27). Isusovo siromaštvo je, dakle, uvijek imalo isključivo spasenjski cilj.³³

Zahtjevi apostolskog (svećeničkog) zvanja su visoki. Onima koji žele ići za Isusom, nasljedovati ga, On ne obećava jednostavan, lagodan i siguran život kako to čitamo i u zgodi s pobožnim pismoznancem koji dolazi Isusu uz riječi: „Učitelju, za tobom ću kamo god ti pošao.' Kaže mu

³² Usp.: H. DENZINGER - P. HÜNERMANN (ur.), *Zbirka sažetaka vjerovanja*, br. 4494; A. CALABRESE, *Gli istituti religiosi*, 1986., 18; P. PRANJIĆ, *Božji narod*, 368-369.

³³ Usp.: G. FOSSATI, *Poveri, casti e obbedienti*.

Isus: 'Lisice imaju jazbine i ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji nema gdje bi glavu naslonio'" (Mt 8,20; usp.: Lk 9,57). Živjeti prepušten Bogu, znači živjeti siromaštvo sutrašnjice, siromaštvo onoga koji pred budućnošću pobjeđuje kušnju straha i suočava se s njom potpuno vjerujući Bogu, ne padajući u ogorčenu i tjeskobnu zabrinutost za budućnost. Siromaštvo svećenika bez pouzdanja u Boga nije evanđeosko siromaštvo. Njegovo siromaštvo mora biti znak i izraz njegova povjerenja u Boga.

Da bi svećenik živio Kristov odnos prema bližnjima, mora živjeti u stavu služenja imajući u vidu da je „blaženije davati nego primati“ (Dj 20,35). Ovaj Isusov nauk sažet je u redcima koje nam bilježi sv. Marko: „[...] tko hoće da među vama bude najveći, neka vam bude poslužitelj! I tko hoće da među vama bude prvi, neka bude svima sluga“ (Mk 10,43-44). Jednako opominje i apostol Ivan u svojoj Prvoj poslanici da ljubav prema bližnjima mora imati konkretne oblike: „Tko ima dobra ovoga svijeta i vidi brata svojega u potrebi pa zatvori pred njim srce - kako ljubav Božja ostaje u njemu? Dječice, ne ljubimo riječju i jezikom, već djelom i istinom“ (1 Iv 3,17-18). Stoga apostol Jakov zaključuje da su vjera, ljubav i djela ljubavi prema bližnjima neraskidivo povezane:

„Što koristi, braćo moja, ako tko rekne da ima vjeru, a djela nema? Može li ga vjera spasiti? Ako su koji brat ili sestra goli i bez hrane svagdanje pa im tko god od vas rekne: 'Hajdete u miru, grijte se i sitite', a ne dadnete im što je potrebno za tijelo, koja korist? Tako i vjera: ako nema djela, mrtva je u sebi“ (Jak 2,14-17).

Skrb Crkve i povlaštenost siromaha u njoj prisutni su već od njezinih početaka, a ponajprije u primjeru Isusa Krista te kasnije u prve Crkve (usp.: Dj 2,44-47; 4, 32-35), prema svjedočanstvima sv. Luke evanđelista. Zbog ograničenosti prostora u ovome radu te kompleksnosti teme siromaha u Svetome pismu, upućuje se na čitanje naznačenih autorâ na početku.

Siromaštvo se najčešće povezuje s nekim izvanjskim elementima poput izgleda i odjeće. Tako prof. Blažević povezuje stare crkvene običaje šišanja s evanđeoskim savjetom siromaštva te ističe:

„šišanje kose do gola na vrhu glave (*tonsura*), ili pravljenje vijenca kose oko glave (*corona* - kruna) prastari je običaj i čin kojim se simbolički izražavalo odricanje od svijeta i posvećenje Bogu. Običaj je nastao u 4./5. stoljeću, najprije kod monaha (*tonsura monachalis*), a potom je proširen na klerike (*tonsura clericalis*).“³⁴

³⁴ V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 129.

Brojni su opći crkveni sabori donosili odredbe glede odijevanja klera ističući važnost jednostavnosti i skromnosti te da njihov izvanjski izgled mora odgovarati njihovu duhovnom staležu. Drugi nicejski sabor (787.) je u kan. 16 određivao da klericima mora biti stran svaki oblik raskoši i kićenosti.³⁵ Isto tako je i II. lateranski sabor (1139.) klericima naredivao da svojom raskošnošću, ili krojem i bojom odjeće, ne sablažnjavaju one kojima su postavljeni za pastire i uzore.³⁶ Nešto detaljnije odredbe o odijevanju klerika dao je IV. lateranski sabor (1215.) određivši:

„neka klerici nose prikladnu koronu i tonzuru; neka nose zatvoren ogrtač koji nije upadan [...]; da ne upotrebljavaju crvenu ili zelenu tkaninu, kožne rukavice i cipele [...], ukrašene uzde, sedla, čizme; [...] da se ne rese kopčama ili remenjem ukrašenim zlatom ili srebrom i ne nose prstenja, osim kojima to po dostojanstvu službe pripada“.³⁷

Neka na koncu bude spomenut i Tridentski sabor (1545.-1563.) koji je odredio da klerici trebaju nositi doličnu odjeću koja će odgovarati njihovu vlastitom redu.³⁸

Ivan Pavao II. je na svoj način povezo evanđeoski savjet siromaštva sa savjetom poslušnosti kada je napisao da „samo siromaštvo osigurava svećeniku raspoloživost da bude poslan tamo gdje je njegovo djelo najkorisnije i hitno potrebno, makar i uz cijenu osobne žrtve“ (PdV 30).

³⁵ XVI. *Un sacerdote non deve indossare vesti preziose. I raffinati ornamenti del corpo sono estranei allo stato sacerdotale; perciò, i vescovi e i chierici che si ornano con vesti lussuose e appariscenti, devono smetterla, altrimenti sono puniti. Ugualmente si dica di quelli che usano profumi. Poiché la radice velenosa (cfr. Dt 29, 17; Eb 12, 15), lussureggiando ha contaminato la chiesa cattolica - intendiamo l'eresia di quelli che diffamano i cristiani - e quelli che l'hanno fatta propria non solo hanno in abominazione immagini dipinte, ma hanno rinunciato ad ogni segno di riverenza e detestano quelli che vogliono vivere religiosamente e piamente (e si avvera in essi ciò che è scritto: La Pietà à abominazione per il peccatore) (Sir 1, 32); dunque, quelli che deridono chi indossa vesti semplici e sacre, siano puniti. Fin dai tempi antichi, i preti usarono vesti modeste e umili, perché tutto ciò che si usa non per necessità, ma per eleganza, non sfugge all'accusa di 'frivolezza', come afferma Basilio Magno (PG 31, 977). Allora non si usava neppure una veste di seta variopinta, né si ornavano i bordi dei vestiti con aggiunte di vario colore, attenti a ciò che Dio stesso aveva detto: quelli che sono vestiti mollemente, stanno nei Palazzi dei re (Mt 11,8).“ http://www.sguardosulmedioevo.org/2013/08/decreti-conciliari-del-concilio-di_9582.html (pristupljeno 1. 11. 2022.).*

³⁶ II. LATERANSKI SABOR, *Canones*, 4, u: Giuseppe ALBERIGO, et al. (ur.), *Conciliorum oecumenicorum decreta (=COD)*, (Bologna: ³1973.), 197. Prijevod odredbe preuzet od V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 130.

³⁷ IV. LATERANSKI SABOR, *Constitutiones*, 16. *De indumentis clericolum*, u: COD, 243. Prijevod preuzet od V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 130.

³⁸ TRIDENTSKI SABOR, *Sess. 24, De ref., can. 12*, u: COD, 767.

Stoga Papa ističe da „nije bogat onaj koji posjeduje, nego onaj koji daje, onaj koji je sposoban dati“.³⁹

Pontifikat pape Franje posebno je obilježen obnovom Rimske kurije, ali i brigom Crkve za siromašne te istovremeno njezin rast u siromaštvu po primjeru Isusa Krista. U apost. pobudnici *Evangelii gaudium* Papa će između ostaloga istaknuti:

„Za Crkvu je opredjeljenje za siromašne prije teološka nego kulturna, sociološka, politička ili filozofska kategorija. Bog svoje milosrđe pokazuje najprije prema siromasima. [...] Zbog toga želim siromašnu Crkvu za siromašne. Oni nas mogu mnogo toga naučiti.“⁴⁰

Iz te otvorenosti prema siromasima Papa je naglasio u svojoj poruci na Peti svjetski dan siromaha (2021.) da „nitko nije toliko siromašan da ne može dati nešto od sebe drugome i od njega zauzvat primiti“.⁴¹

Kao i u slučaju općih crkvenih sabora, kako je maločas naznačeno, također su i krajevne sinode Crkve u Hrvata donosile odredbe s obzirom na vanjski izgled i odijevanje klera imajući pred očima upravo savjet siromaštva. U vremenskom razdoblju od XIV. do XX. st., čak 12 biskupijskih sinoda, uputilo je svojem kleru posebne odredbe o ovoj temi. Ovdje će se izdvojiti samo neke od odredbi. Prva sinoda koju spominje prof. Blažević jest porečka biskupijska sinoda iz 1310. na kojoj je određeno da klerici trebaju imati prikladnu tonzuru i da ne nose prstenja, osim ako im to pripada snagom službe.⁴² Splitska sinoda iz 1653. naređivala je da klerici svojim vanjskim izgledom moraju pokazivati poniznost. Stoga su trebali nositi odjeću crne boje, ne šarenu ili svilenu; nisu smjeli nositi naboranog ovratnika niti cipela osim crne ili ljubičaste boje; nije im bilo dopušteno hodati u čizmama, osim crnim.⁴³ Slično je određivala i trebinjsko-mrkanska sinoda iz 1729. koja je osim tamne odjeće za klerike propisivala da se sv. misa ima služiti u talaru (reverendi), znak odvojenosti od svijeta, preko kojeg se oblači liturgijska odjeća. Te će odredbe ponoviti i banjolučka sinoda iz 1924.⁴⁴ Treba spomenuti i da je BK BiH u *Dopunskim odredbama*

³⁹ Papa IVAN PAVAO II., apost. pobudnica *Redemptionis donum*, br. 5

⁴⁰ Papa FRANJO, apost. pobudnica *Evangelii gaudium*, br. 198.

⁴¹ Papa FRANJO, Poruka pape Franje za 5. svjetski dan siromaha, 16. 6. 2021., (pristupljeno 31. 10. 2022.).

⁴² Usp.: V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 132.

⁴³ Usp.: V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 136-137.

⁴⁴ Usp.: V. BLAŽEVIĆ, *Odredbe crkvenih partikularnih sabora*, 141; 145.

partikularnog prava uz opće norme crkvenog zakona (iz 1999.) odredila uz kan. 284 da su „klerici, dijecezanski i redovnički, dužni nositi talar, odnosno habit ili *clergyman* („kleričko građansko odijelo“).⁴⁵

Osim spomenutih odredbi općih crkvenih sabora te krajevnih odredbi Crkve u Hrvata, također je i Kodeks kanonskog prava propisivao klericima jednostavnost života:

„Duhovnici [=Klerici] neka se posvema klone svega onoga, što se ne pristoji njihovom staležu: nedolichnih vještina neka ne izvršuju, igra ma na sreću za novac neka se ne podavaju; oružja neka ne nose; [...] lovom neka se ne bave; [...] gostionice i druga takva mjesta neka ne pohađaju bez nužde ili drugog opravdanog razloga odobrenog od mjesnog ordinarija“ (kan. 138 CIC/17).

Isti Kodeks je još dodatno određivao: „Neka [klerici] izbjegavaju i ono, što doduše nije nedolichno, ali je ipak duhovničkom [=kleričkom] staležu neprikladno“ (kan. 139, §1 CIC/17).

Govoriti o siromaštvu svećenika, iz kuta novog, važećeg zakonodavstva Crkve, može izgledati pomalo čudno jer dio o obvezama i pravima klerika (kann. 273-289) nigdje ne spominje izraz ‘siromaštvo’ (lat. *paupertas*) ili ‘siromašan’ (lat. *pauper*). Dok, s druge strane, Zakonik izričito spominje poslušnost (kan. 273) te uzdržljivost i celibat (kan. 277, §1).

Za temu ovoga rada osobito je važna odredba kan. 282 koji definira sljedeće obveze klerika:

„§1. Neka klerici žive jednostavnim životom i neka se uzdržavaju od svega što odiše taštinom.

§2. Dobra koja steknu prigodom vršenja crkvene službe, a koja preostanu pošto osiguraju dolično uzdržavanje i obavljanje svih dužnosti svojega staleža, neka upotrebljavaju na dobrobit Crkve i za djela dobrotvornosti.“

Prema kanonskoj odredbi evanđeoski savjet siromaštva ima svoje dvije dimenzije: a) život siromašan odnosno odvojen od zemaljskih bogatstava; b) ograničenje korištenja dobara. Čitajući tekst §1, može se zaključiti da ne postoji zakonska obveza materijalnog siromaštva za dijecezanske svećenike. Umjesto pravno definirane obveze, stoji preporuka koju zakonodavac stavlja klericima na promišljanje, ali i kao provjeru u kontekstu vlastitog

⁴⁵ BK BiH, „Dopunske odredbe biskupske konferencije Bosne i Hercegovine uz Zakonik kanonskog prava“, *Vrhbosna* 3 (1999.), 320-322; <http://www.bkbih.ba/info.php?id=191> (pristupljeno 1. 11. 2022).

života i povjerene im službe.⁴⁶ Ipak, sadržaj ovog paragrafa ni u kojem slučaju ne umanjuje važnost evandeoskog siromaštva u životu svećenika ili pak nužnost da se slovo zakona pretoči u život. Da bi se ispravno razumjelo kanonsku odredbu, potrebno je otići na izvor kanona: PO 16-17. Usporedi li se normativni tekst sa saborskim tekstom u PO 17,⁴⁷ može se zaključiti da je zakonodavac znatno pojednostavio, gotovo osiromašio, bogatstvo saborskog dokumenta sažeto u ovom broju. Zapravo, odredba se svela samo na negativni vid (*uzdržavati se od taštine*) i pozitivni vid (*živjeti jednostavnim životom*).

Malo dalje, u kan. 286, čita se izričita zabrana klericima, a koju je moguće povezati s evandeoskim savjetom siromaštva: „Zabranjuje se klericima baviti se osobno ili preko drugih, bilo na svoju bilo na tuđu korist, poslovanjem ili trgovinom, osim s dopuštenjem zakonite crkvene vlasti“ (kan. 286; usp.: kan. 142 CIC/17). O evandeoskom savjetu siromaštva zakonodavac izričito govori u kan. 600, gdje čitamo:

„Evandeoski savjet siromaštva po primjeru Krista, koji je radi nas postao siromašan iako je bio bogat, osim života siromašan u stvari i u duhu, koji treba da se provodi radino u razboritosti i bez zemaljskih bogatstava, donosi sa sobom ovisnost i ograničenje u upotrebi dobara i raspologanju njima, prema odredbi vlastitog prava svake ustanove.“

Među izvorima ovoga kanona stoje motuproprij *Ecclesiae Sanctae* (br. 23-24) Pavla VI. kao i njegova apost. pobudnica *Evangelica testificatio* (br. 20-21) te dokumenti Drugog vatikanskog sabora: LG 42, PC 13, PO 17.

⁴⁶ Usp.: Gianfranco GHIRLANDA, *Il diritto nella chiesa mistero di comunione. Compendio di diritto ecclesiale* (Roma: Cinisello Balsamo, ³2000.), 265; Domenico MOGAVERO, „I ministri sacri o chierici“ u: GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (ur.), *Il diritto nel mistero della Chiesa*, sv. II. *Il popolo di Dio. Stati e funzioni del popolo di Dio. Chiesa particolare e universale. La funzione di insegnare* (Roma: ²1990.), 126; Francesco COCCOPALMERIO, „La figura del presbitero nel nuovo Codice di diritto canonico“, *RCI* 65 (1984.), 526; A. ZAMBON, *Il consiglio evangelico della povertà*, 121.

⁴⁷ DRUGI VATIKANSKISABOR, pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes* (7. 12. 1965.), br. 17: „U prijateljskom i bratskom međusobnom ophođenju i u ophođenju s ostalim ljudima **prezbiteri imaju prilike naučiti da gaje ljudske vrednote i da stvorena dobra cijene kao Božje darove.** [...] Budu li se, dakle, služili ovim svijetom kao da se njime ne služe, prispjet će k onoj **slobodi** po kojoj [...] postaju poučljivi za slušanje božanskog glasa u svakidašnjem životu. [...] **Taj stav je od velikoga značenja za prezbitere zato jer se poslanje Crkve izvršuje usred svijeta i jer su stvorena dobra prijeko potrebna za čovjekov osobni napredak.** Neka, dakle, budu zahvalni za sve što im Otac nebeski daje da bi čestito živjeli. [...] Zato **neka svećenici nikako ne vežu svoje srce uz bogatstvo te se uvijek klone gramzljivosti i brižno se suzdržavaju od svake vrste trgovine.** Štoviše, **prezbiteri su pozvani prigrliti dragovoljno siromaštvo, kojim će se očiglednije suobličiti Kristu te postati raspoloživiji za svetu službu.** [...] neka se prezbiteri kao i biskupi **klone svega što bi na bilo koji način moglo odbijati siromahe.**“

Odgov za duhovno siromaštvo počinje još u obitelji, a na osobit način mora biti razvijan i potican u sjemeništima i bogoslovijama koje odgajaju svećeničke kandidate. Još je Drugi vatikanski sabor o tome naučavao:

„Neka bogoslovi posve jasno shvate kako nisu namijenjeni za vladanje i za časti, nego da se posve trebaju predati u službu Bogu i pastoralnom služenju. Neka se posebnom skrbi odgajaju u svećeničkoj poslušnosti, u načinu siromašna života i u duhu samozataje, da tako budu naviknuti spremno se odreći također onoga što je slobodno, ali nije od koristi, te se upriliče raspetom Kristu“ (OT 9).

Također je Dikasterij za kler je u *Temeljnim odredbama o svećeničkom odgoju i izobrazbi* jasno naglasio važnost formacije kandidata i u duhu evanđeoskog siromaštva: „Bogoslovi neka na konkretan način njeguju duh siromaštva (usp. PO 17). Neka ih se uči nasljedovati Krista koji ‘premda bogat [...] posta siromašan’ (2 Kor 8,9) da nas obogati. [...] Neka im posebno budu na srcu siromašni i najslabiji.“⁴⁸

Evanđeosko siromaštvo trebalo bi biti svjedočanstvo svećenika, njegov stav o nutarnjim vrijednostima poput vjere, nade i ljubavi. Stoga se na evanđeoski savjet siromaštva ne smije gledati kao na neku vrstu lišavanja materijalnih dobara i društvene interakcije. Čak štoviše, ono predstavlja otkrivanje i oslobađanje onoga što je Bog pohranio u najdublji kutak čovjekova bića. To je siromaštvo poradi Krista i kraljevstva nebeskoga.⁴⁹

U čovjekovoj biološko-psihološkoj strukturi usađena je usmjerenost na ispravno služenje vremenitim dobrima koja nam pomažu u različitim sferama života. Bez vremenitih stvari se ne može jer je i sam čovjek materijalno biće. Međutim, iz te istine o čovjeku i pravilne upotrebe vremenitih dobara lako se može prijeći u njihovu zloupotrebu, osobito u društvu koje promiče vremenito, prolazno, konzumističko. Ipak, Isus Krist, kojega svećenik nasljeđuje, predstavlja, zamjenjuje i naviješta, nije se poistovjećivao sa stvarima. Ridick stoga akcentira tri aktivnosti čija je opasnost prisutna kod svakog čovjeka, pa tako i kod svećenika, a koje zapravo predstavljaju zloupotrebu vremenitih dobara:

- 1) nagonско gomilanje stvari – ‘shopping’ kao hobi;
- 2) navezivanje na ono što posjedujemo;
- 3) promatranje stvari jedino kroz utilitarističku dimenziju, dobra su ako koriste i koliko su upotrebljiva.⁵⁰

⁴⁸ KONGREGACIJA ZA KLER, Dar svećeničkog zvanja, br. 111.

⁴⁹ Usp.: J. RIDICK, *Zavjeti*, 17-18.

⁵⁰ Usp.: J. RIDICK, *Zavjeti*, 26.

Na koncu treba reći riječ-dvije o odnosu između evandeoskog savjeta siromaštva i uzdržavanja klerika. Zakonik stavlja blizu jedan drugome dva kanona koji se tiču nagrađivanja (kan. 281) i prava korištenja dobara od strane klerika (kan. 282). Kan. 281 određuje da „klerici, budući da se posvećuju crkvenoj službi, zaslužuju nagradu (*remunerationem merentur*)“. Dakle, iz teksta se zamjećuje da zakonodavac namjerno nije koristio riječi ‘pravo na nagradu’ (*ius ad remunerationem*), nego je jednostavno odredio da klerici ‘zaslužuju nagradu’. To znači da to ‘pravo’ nije apsolutno, nego je *sui generis*, u smislu da ga se klerik može slobodno odreći (usp.: kan. 1473 CIC/17). Pravo klerika primiti ono nužno za dolično uzdržavanje odgovara, s druge strane, obvezi biskupa da mu to osigura (usp.: kann. 263, 1°; 384), ali ta biskupova dužnost ne isključuje ni suodgovornost vjernikâ (kan. 222, §1) kojima je svećenik poslan.⁵¹

Adolfo Zambon u svojem djelu nabraja nekoliko područja života svećenika, koji zahtijevaju određenu dostupnost vremenitih dobara, a pridonose određivanju što se sve podrazumijeva pod ‘doličnim uzdržavanjem’ klerika:

- 1) osiguravanje dostojanstvena života u pogledu hrane i odjeće;
- 2) posjedovanje nužnoga za dom i stanovanje;
- 3) briga za uzdržavanje ljudi koji su mu na usluzi (spremačica, kuharica...);
- 4) obveza trajne formacije (usp.: kan. 279);
- 5) sudjelovanje na duhovnim vježbama (kan. 276, §2, 4°);
- 6) odlazak na godišnji odmor (kan. 283, §2);
- 7) skrb za potrebe Crkve (kann. 222, §1; 282, §2);
- 8) pokazivanje milosrđa i ljubavi prema bližnjemu u potrebi (kann. 222, §2; 281, §2);
- 9) skrb o vlastitom psihofizičkom zdravlju;
- 10) imati mogućnost posvetiti umjerenu brigu za vlastitu budućnost (za slučaj bolesti, starosti, invaliditeta i sl.).⁵²

4. Evandeoski savjet poslušnosti

Poslušnost je također u današnje vrijeme doživjela brojne devijacije i kriva tumačenja kako u obitelji, tako i u školama pa i u Crkvi. Često se može

⁵¹ O ovoj temi detaljnije kod Carlos CORRAL, „Il sistema di sostentamento del clero in Spagna“, *QDE* 2 (1989.), 82-85; Jan HENDRIKS, „Il sostentamento del clero nei Paesi Bassi“, *QDE* 3 (1990.), 116-120; Angela SOLFERINO, „Il sostentamento dei sacerdoti tra esigenze canonistiche e prospettiva civilistica“, *DEc* 109 (1998.), 81-118; A. ZAMBON, *Il consiglio evangelico della povertà*, 238-264;

⁵² Usp.: A. ZAMBON, *Il consiglio evangelico della povertà*, 264-266.

zaključiti kako poslušnost predstavlja ropstvo, tj. lišava čovjeka njegove slobode i prava na stav, mišljenje, govor. Međutim, takva poslušnost koja opterećuje i čini čovjeka robom, nije evanđeoska.

Isus Krist je temelj i uzor kako kršćanske, tako i svećeničke poslušnosti. Cijeli njegov život predstavlja poslušnost Očevoj volji: „ja ljubim Oca i [...] tako činim kako mi je zapovjedio Otac“ (Iv 14,31; usp.: Iv 4,34; 5,30; 6,38; 8,29). Konačni dokaz Kristove apsolutne poslušnosti Očevoj volji očituje se u njegovoj mucii i smrti (usp.: Fil 2,8; VC 21). U Getsemanskom vrtu Isus će, suočen s mukom, moliti: „Oče moj! Ako je moguće, neka me mimoide ova čaša. Ali ne kako ja hoću, nego kako hoćeš ti“ (Mt 26,39). Kad se apostol Petar bunio na pomisao da će njegov Učitelj proći kroz bolnu muku i okrutnu smrt, Isus mu oštro odgovara: „Nosi se od mene, sotonu! Sablazan si mi jer ti nije na pameti što je Božje, nego što je ljudsko!“ (Mt 16,23).

Nasljedovati Krista poslušnog do smrti na križu je svećenikova dužnost jer je on, snagom krštenja i svećeničkog posvećenja, pozvan na osobito živ način svjedočiti da ne postoji kontradikcija između poslušnosti i slobode (usp.: VC 91).

Kršćanski je poziv na poslušnost Božjoj volji ukorijenjen u krštenju, a kod svećenika je dodatno ojačan njegovim specifičnim pozivom. Evanđeoska poslušnost je, može se reći, poseban izraz unutarne slobode čovjeka; ona je pozitivna vrijednost. U njoj nije toliko naglasak na nevršenju vlastite volje, koliko na vršenju volje Božje. Svrha poslušnosti je dovesti svećenikovo suobličjenje Kristu do savršenog ispunjenja (usp.: PO 15). Zapravo, biti poslušan Bogu, znači ući u novi poredak vrijednosti imajući na umu Božje riječi zapisane po proroku Izaiji: „Jer misli vaše nisu moje misli i puti moji nisu vaši puti“ (Iz 55,8). Na tragu Izaijina teksta i Drugi vatikanski sabor naučava o poslušnosti: „Među vrlinama koje su najpotrebnije za prezbiterску službu valja spomenuti ono raspoloženje duha po kojem su uvijek spremni tražiti ne svoju volju, nego volju onoga koji ih je poslao“ (PO 15). Isti broj dekreta nastavlja izlažući hijerarhijsku dimenziju poslušnosti ističući da je „svećenička služba zapravo služba same Crkve, ona se može izvršavati samo u hijerarhijskom zajedništvu cijeloga tijela“. U tom smislu dobro se i prisjetiti da na dan đakonskog i prezbiterskog ređenja kandidat obećava biskupu, kao i svojem zakonitom poglavaru (u slučaju redovnika), ‘sinovsko poštovanje i poslušnost’.

Na poštovanje i poslušnost treba pripremati i odgajati i već svećeničke kandidate – bogoslove. Dikasterij za kler je u već spomenutim *Temeljnim odredbama* o poslušnosti podcrtavao:

„odlučujući se, s vjerom i slobodom srca, na nasljedovanje Učitelja, bogoslov se, po Kristovu primjeru, uči darivanju: ‘po poslušnosti po-

svećuje vlastitu volju služnju Bogu i braći' (PO 15). Posluš nas združuje s Božjom mudrošću koja izgrađuje Crkvu i svakomu dodjeljuje mjesto i misiju. Stoga je dužnost formatora učiti bogoslove pravom i zreloom posluhu [...].⁵³

Dakle, nije riječ samo o poslušnosti svećenika doktrinarnim i pastoralnim naputcima biskupa nego i o poslušnosti koja se tiče organizacije biskupije u kojoj su pozvani naviještati evanđelje, slaviti otajstva vjere i služiti Božjem narodu.

Predmet obećanja poslušnosti je podlaganje biskupovim odlukama kojega se prepoznaje i prihvaća kao Božjeg predstavnika, namjesnika. Obećanjem poslušnosti svećenici se potpuno stavljaju u službu svojega poziva, prihvaćajući posredovanje biskupa u vlastitom povijesno konkretnom ostvarenju u biskupiji. Potrebno je imati na umu vezu između biskupa i Boga, odnosno vezu između poslušnosti i volje Božje. Biskupu se pokorava kako bi se bilo poslušno volji Božjoj. Zapravo, poslušnost *in spiritu fidei* (PO 15), znači ići dalje od puke uloge biskupova posredovanja kako bi se otkrila volja Božja.

Međutim, poslušnost poglavaru ne smije proizlaziti iz ljudskih motiva i nakana, nego iz želje da se vrši Božja volja. Da bi bio poslušan u tom duhu vjere, potrebno je da svećenik osjeća istinsku obvezu da želi vršiti Božju volju. Ako nema tog stava, nije moguće vidjeti i prakticirati obećanje poslušnosti u njegovu pravom svjetlu. Obećanju poslušnosti svećenika trebalo bi dakako odgovarati i obećanje biskupa da će znati 'zapovijedati' na pravi način, imajući na umu da „samo onaj tko zna biti poslušan Kristu, zna ispravno, evanđeoski od drugih zahtijevati poslušnost“ (PdV 28).

Da bi se to moglo ostvariti, nužan je dijalog kao „neizostavan alat novog oblika poslušnosti i mora biti čest, dapače uobičajen“.⁵⁴ Međutim, dijalog ne smije postati 'tehnika uvjeravanja' svećenika ili biskupa da čine ono što je svaki već odlučio. Ne treba zaboraviti da Duh Sveti ne govori samo biskupu nego i svećenicima. Dakle, i biskup i svećenik su u potrazi za Božjom voljom. Zadaća im je svakako drukčija, ali je svrha ista. Poslušnost i autoritet dva su različita aspekta iste stvarnosti, s jednom jedinom svrhom - intimno prianjanje uz Božju spasenjsku volju. Poslušnost se temelji na nadnaravnim darovima vjere i ljubavi, a ima za cilj nasljedovanje Krista, poniznog i siromašnog. To je pokoravanje volje, djelovanja i cjelokupne osobe Bogu.⁵⁵

⁵³ KONGREGACIJA ZA KLER, Dar svećeničkog zvanja, br. 109.

⁵⁴ B. RUEDA, *Eccomi Signore*, 111.

⁵⁵ Usp.: P. VITO PINTO (ur.), *Commento al Codice*, 723-724; P. PRANJIC, *Božji narod*, 370; S. RECCHI, „Il Consiglio evangelico, 450-455.

Obećanje poslušnosti obvezuje svećenika prihvatiti biskupove odluke, pa makar one bile i teške. To ne znači da je biskup nepogrešiv, osim kad uči o stvarima vjere i morala, ili da je donesena odluka objektivno najbolja ili da mora biti u skladu sa svećenikovim željama. Bog također ponekad traži od svećenika da nosi s Njime 'komad' križa upravo prihvaćanjem biskupovih odluka s kojima svećenik nije najsretniji. Ako poslušnost znači vršiti Božju volju, onda poslušnost mora biti osoban i slobodan čin. Shodno tome, svećenik se mora osjećati odgovornim za povjerenu mu zadaću.

Zakonik kanonskog prava obvezu poslušnosti rimskom prvosvećeniku i vlastitom ordinariju stavlja kao prvu obvezu u popisu obveza i prava klerika (usp.: kan. 273 CIC/83; 127 CIC/17). Osim toga, u kann. 1371-1378, koji su izmijenjeni obnovom kanonskog kaznenog prava iz 2021.,⁵⁶ određene su različite kanonske kaznene mjere u slučaju neposlušnosti - od cenzura ili oduzimanja službe pa sve do okajničkih kazni o kojima govori kan. 1336, §2-4.

O evanđeoskom savjetu poslušnosti zakonodavac izričito posvećuje kan. 601 u kojem, iz perspektive Bogu posvećenih osobâ, ističe: „Evanđeoski savjet poslušnosti, prihvaćen u duhu vjere i ljubavi u nasljedovanju Krista do smrti poslušna, obvezuje na podvrgavanje volje zakonitim poglavarima, koji su namjesnici Božji, kad zapovijedaju prema vlastitim konstitucijama.“ Kao izvor ovoj kanonskoj odredbi poslužili su sljedeći dokumenti: *LG* 43, *PC* 14, *PO* 15 i *ET* 23-28.

Od velike pomoći u življenju poslušnosti može biti primjer Blažene Djevice Marije, njezin 'fiat', kao i primjer sv. Josipa „koji se ističe vjernim izvršavanjem Gospodinovih zapovijedi“.⁵⁷

Zaključne misli

Ovih nekoliko misli o evanđeoskim savjetima i njihovoj ulozi u životu dijecezanskih svećenika nisu niti mogu biti sustavni prikaz ili teološko-pravna analiza dokumenata crkvenog učiteljstva o ovoj složenoj temi. S ovim se radom, prije svega, nastojalo predstaviti nekoliko osnovnih crtica iz bogate riznice nauka Crkve, kao i iz Zakonika kanonskog

⁵⁶ Papa FRANJO, apost. konst. *Pascite gregem Dei* (23. 5. 2021.), *L'Osservatore Romano* 161 (2021.), br. 122, 1. 6. 2021., 2-4. Detaljnije o izmjenama kaznenog kanonskog prava kod: Slavko ZEC, „Reforma kanonskoga kaznenog prava. Obnova VI. knjige Zakonika kanonskog prava“, *Riječki teološki časopis* 29, 1 (2021.), 89-116.

⁵⁷ Papa IVAN PAVAO II., apost. pobudnica *Redemptoris custos* (15. 8. 1989.), *AAS* 82 (1990.), 5-34, br. 30.

prava. Osim toga, za dublju analizu i daljnje istraživanje veliku pomoć može pružiti naznačena literatura u bilješkama na dnu stranica.

Budući da su svi kršteni pozvani na svjedočenje evandeoskih savjeta, kako je to naučavao Drugi vatikanski sabor, svećenici su na to još ozbiljnije pozvani. Što više, to je obveza svećenika ako želi nasljedovati Krista poslušnog, čistog i siromašnog. Stoga je za življenje i svjedočenje evandeoskih savjeta u životu svećenika potrebno često se vraćati na njihove izvore, tj. odakle proizlaze evandeoski savjeti, koji im je smisao, tko je primjer njihova življenja i zašto ih svećenici i Crkva trebaju živjeti danas. Evandeoski savjeti dar su Crkvi od Gospodina, a ona i u njoj osobito svećenici, redovnici i redovnice, pozvani su taj dar čuvati, razvijati, svjedočiti i umnažati. Neka u tome svima budu poticaj riječi pape emeritusa Benedikta XVI.: „Evandeoski savjeti, prihvaćeni kao autentično pravilo života, jačaju vjeru, nadu i ljubav, koje sjedinjuju s Bogom.“⁵⁸

CONSIGLI EVANGELICI NELLA VITA DI UN SACERDOTE

Sommario

I consigli evangelici di povertà, di castità e di obbedienza, nel linguaggio quotidiano, sono spesso associati agli Istituti della vita consacrata, cioè, allo stile di vita delle persone consacrate a Dio – religiosi e religiose. Lo stesso approccio si ritrova in numerosi documenti dell'insegnamento ecclesiale, così come in molti autori che trattano questo argomento. Questo lavoro, non si occuperà di sacerdoti-religiosi che hanno professato i voti di povertà, obbedienza e castità per una scelta particolare di vocazione, con voti pubblici o altri vincoli sacri, bensì vuole porre l'accento sui sacerdoti che sono incardinati nella Chiesa particolare, cioè nella diocesi, alla quale "vengono assimilate la prelatura territoriale e l'abbazia territoriale, il vicariato apostolico e la prefettura apostolica e altresì l'amministrazione apostolica eretta stabilmente" (can. 368; cfr. cann. 266, §1; 369). Va fatto notare che c'è una differenza tra la definizione di consigli evangelici (cfr. can. 575) e di voti evangelici (cfr. can. 1191, §1). Tutti i voti sono nello stesso tempo anche consigli evangelici. Quindi, mentre i voti evangelici, tradizionalmente presenti nella vita consacrata, praticamente, corrispondono ai consigli evangelici, esistono tuttavia più di tre consigli evangelici che si possono evidenziare leggendo la Sacra Scrittura. Inoltre, i consigli evangelici hanno una loro dimensione e importanza cristologica, antropologica, ascetica e sociale. Sotto il concetto di castità evangelica, l'insegnamento della Chiesa e l'attuale Codice di Diritto Canonico riflettono il celibato e la perfetta continenza (cfr. can. 599). La povertà evangelica rappresenta un obbligo assunto volontariamente per amore. Si tratta di una chiamata al servizio del prossimo con il desiderio di imitare Cristo povero. Infine, l'obbedienza evangelica, il cui fondamento e modello è Gesù Cristo, rappresenta l'obbligo del sacerdote che è

⁵⁸ BENEDIKT XVI., „Homilija na slavlju Večernje molitve na blagdan Preobraženja Gospodinova i prigodom XVI. dana posvećenog života“ (2. 2. 2012.), https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2012/documents/hf_ben-xvi_hom_20120202_vita-consacrata.html [pristupljeno 31. 10. 2022.].

chiamato a scoprire e compiere la volontà di Dio testimoniando che non esiste la contraddizione tra obbedienza e libertà. L'importanza di vivere i consigli evangelici è stata segnata sia dai concili ecclesiastici generali e dai documenti dottrinali sull'educazione e sulla formazione dei sacerdoti, sia dai sinodi particolari della Chiesa in Croazia e in Bosnia ed Erzegovina.

Parole chiave: *consigli evangelici, voti, castità, obbedienza, povertà, sacerdote, diritto canonico.*

Prijevod: Ilija Marković